

anyagban.” És Momi ősanysága mellett akár egy egyszerű, szimpla anya is lehetne, ha egy kérdezetlen abortusszal nem venné elejét mindennek. Ebbe rokkan bele a kapcsolat. Nem szakad ugyan meg, sőt bizonyos formában még szorosabbá válik, szorosabbá és vadabbá, már-már kórossá, hiszen szeretkezéseik céltalan nyargalássá válnak. Kiapadhatatlan gyakorisággal kívánják meg egymást, rendkívüli, szokatlan helyeken, szadista neki-buzdulásokkal. Momi „karmokat”, marhavér színűre festett körmöket növeszt, mintha védekezni akarna, közben lassan és észrevétlenül „átfolyik” az elbeszélő tudatába, s az elindul a Momivá válás útján. Történik ugyan néhány elkeseredett szabadulási kísérlet, de „Momi minden más nőt eltakart”. Az elbeszélő lassan átítatódik momival, a momiság eszméjével, s a tóparti táj nyugalmaival kezdi szemlélni a konkrét nőt, Monikát, akit most ő ural, s aki már nemigen érdekes, csak Momi . . .

Ez lenne a vége? Nem, nincs vége, csak éppen pillanatnyilag elfogyott a festék és a papír, s ha folytatódna a történet, az elhatalmasodott momiság variálódhatna csak tovább . . .

CSAPÓ Julianna

ÉVSZAKOK

Mózes Attila: *A vénasszonyok nyara*. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1991

Évszaktól évszakig nyúló történet *A vénasszonyok nyara*. Az év lassan megfordul tenyelve körül: beköszönt a tél, elmúlik a tavasz és a nyár, megjön az ősz. S amíg a körforrás az új télhez érkezik, a történet véget ér.

Időtlen időben, meghatározhatatlan térben játszódik mindez, olyannyira, hogy nem tudjuk eldönteni, álomszerű valóság vagy valóságyszerű álom-e, amit olvasunk.

A regény magva a vénasszonyok nyarában megfogant különös szerelem, amely egy év alatt észrevétlenül átformálja mind Góth, mind pedig az asszony életét. Az Iroda, ahol megismerik egymást, az otthon, a kocsmák, az utca és a város, az összes hely, ahol csak megfordulnak, mind csupán háttér, a fókuszban Góth lelkivilága, s őrajta keresztül az asszony küzdelme áll. Kettőjük személyiségének megrajzolása, a lélek egy-egy apróbb „mozdulatának” érzékeltetése, s a fejlődés árnyalt leírása azt bizonyítja, hogy az író a főszereplők megközelítési módjául a pszichológiára épülő analízist választotta. A mellékszereplők, alakjait megvizsgálva szembetűnő, hogy kevésbé megformáltak, egyértelműen mellékfigurák, akik ugyan elválaszthatatlanul hozzátartoznak Góth életéhez, de csupán nézői az eseményeknek, akárcsak az olvasó. Egy-két közbeeső jelenet azonban mégis a mellékszereplőké, ezek a jelenetek rendszerint vidámságot, humort visznek a különben kissé inkább melankolikus történetbe, s emellett késleltetik is annak menetét.

Mi ennek a szerelemnek a különlegessége? A „krisztusi kor” lázában égő Góth elfogadja az idősödő nő szerelmét. Élvezi a hatalmát a nő fölött, hízleg neki a titkárnő vonzalma. Ugyanakkor a helyzet szokatlansága is vonzza. „Szerelmes belém az édesanyám!” – mondja a Könyvszerkesztőnek, de az asszonnyal szemben egyelőre hideg és fölényes:

„ – Cs-csaknem . . . csaknem ötvenéves öregasszony vagyok . . .

(Curriculum vitae indul! – gondolta Góth.)

– Kétanyáni gyermekem, unokáim vannak . . .

(Családi mellékkörülmények!)

– Harminc év nyugodt, boldog házasság a hátam mögött . . .

(Azt hosszabb-rövidebb ideig mindenki így gondolja!)

- É-és akkor most . . . most itt vagy, és nem tudok mit kezdeni veled . . . magammal . . .
- (Nem vagy te olyan buta, úgy látom!)
- Összezavartál, összezavartál mindent bennem és körülöttem . . .
- (Alighanem így van!)
- És a fiam lehetnél . . .

(Számoljunk már utána, hátha csak koravén vagy!)”

Játszik az „előszobacüssal”, szórakoztatja az Irodát, később már csak önmaga miatt. Aztán egyszer csak rájön, mindez már túllépett a játék határán, s halálosan komoly fordulópont életében. Az asszony is tudatában van ennek, éppen ezért megpróbál küzdeni érzelmei ellen, de a módszer: a tengerparti nyaralás nem hozza meg a kívánt eredményt, nem tud lemondani Góthról, aki hamarosan rájön, mennyire ki vannak szolgáltatva egymásnak. Ráébred arra, hogy voltaképpen veszített, mégis türelmesen az asszony mellett marad, amíg annak „betegsége” véget nem ér.

Az asszony, aki másnak érezte magát önmagától, végül is kiiratkozott mindabból, „amit eddig csak tanult az életben, de egészen megtanulni képtelen volt”. Góth pedig ironikusan búcsúzik el szép, érzelmes történetétől.

Igen érdekes a regény alaptémája. Az író a férfi–nő kapcsolatoknak egy különös, ritka esetével, az anyakomplexussal foglalkozik. A probléma miértjére az író nem ad választ, nem is keres, bár a két főhős, az asszony és Góth szinte kizárólag e körül a kérdés körül gyötrődik. Ha az író egy kissé jobban megalapozta volna jellemeit, akár lélektani regény is kerekedhetett volna írásából. Ám mind Góth, mind az asszony egyénisége nagymértékben rejtve marad. Mózes Attila nem hatol be a lélek „mélystruktúrájába”, hanem könnyedén kezel, laza ecsetvonásokkal alakítja ki a főszereplők lényét.

Viszont ha egy másik szempontból vizsgáljuk meg a regényt, a domináns elem nem a szerelem lesz, nem is az anyakomplexus, hanem az önmagával küszködő ember. Góth, aki azt hiszi magáról, hogy zseni, hogy más, mint a többiek, s ennek tudatában éli életét, egyszer csak észreveszi, hogy akár úgy volt, akár nem, pályája módosul, s szinte egészen olyanná válik, mint a hétköznapi szürke embereké. Ez ellen küzd, s ez ellen kínál fogódzót az asszony ragaszkodása. Kettőjük kapcsolata nem is szerelem tehát, hanem menekülés. Menekülés a szürkeségtől és az öregségtől – vagyis a semmivé válástól. Ez egyiküknek sem sikerül, de mégis Góth az, aki többet veszít.

Formai szempontból öt részre bomlik a regény, úgy is lehetne mondani, öt évszakra. Ugyanis a lineáris időtengelyen az események a valóságos időbeli sorrendet követik, s ezt a folyamatosságot bontja meg az egy-egy évszak leírásával kezdődő elbeszélő rész:

„Hirtelen robbant a télből a tavasz olyan hevesse és ragyogóvá, hogy abba aztán beleférhetett a világ minden közhelye. . .”

„A parázna nyár ontotta a rossz meleget, megolvadt az aszfalt, izzott a folyópart homokja, vibrált a levegő. . .”

„Érőszakosan perzselő, túlrett, fojtó, buja, sőt perverz lett a nyár. . .”

„Most már ősz volt, szelíd, meleg őszelő, súlyosak a lombok, súlyos lett a felismerés az asszonyban. . .”

A regény elejét és végét egy olyan megismétlődő epizód képezi, amely összekötő funkcióval rendelkezik. Herc Sanyi megérkezése, a hercsanyiság, a hangulat, amit magával hozott, azért érdekes, mert ugyanebből a levegőből lesz valósággá az asszony Góth számára. Amikor Herc Sanyi a regény végén ismét megérkezik, emlékezteti Góthot az első találkozásra, s mindarra, ami azóta történt. De mindez csak a regény elolvasása után derül ki, s ez bizony hátránya a regénynek, mert az olvasás folyamatát mindvégig zavarja az a meg nem oldott rejtély, hogy ki is az a Herc Sanyi.

A regényben egyébként szinte mindenki névtelen, néhány munkatárs (Lázár, Vajda, Tanai) van csupán megnevezve. Az asszony névtelenségét ellensúlyozza, hogy egyedül az ő külseje van leírva. Góthnak csak a vezetéknevét ismerjük, az asszonynak semelyiket sem. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy a hely, a történet, a szereplők valószerűtlenné váljanak. Ezt a hatást erősíti Góth különös egyénisége, titokzatos szelleme, szálló üvegmadarai. De az egykori lázas alkotókedv szertefoszlott, s az üvegmadarak hatalmas szelleme összezsugorodva, erejét veszítve, törpeként szunnyad a palackban.

VIDA Márta

S Z Í N H Á Z

A FÉLREÉRTÉS

A mostanihoz hasonló „háborúba ájult” korban írta Albert Camus *A félreértés* című drámáját. S ez nyilván a legkézzelfoghatóbb oka a mű mostani újidéki színrevitelének. Olyan idők járnak, amikor nem lehet, nem szabad tréfálni, mert a hazugság – a legjobb szándékú, a legártatlanabb is – könnyen tragédiához vezet, kivált ha a szereplők közül egyikben-másikban erre hajlam is mutatkozik, és amikor a vágyódás az elérhetetlen után nem csak fölöttébb időszerű, hanem aktualitása életbevágó.

Camus műve pont erről szól.

De elegendő-e a jelzett megfelelés a két „háborúba ájult” kor között ahhoz, hogy a közönség a hazugságról és a vágyról írt kétszeres félreértést példázó Camus-dramát sajátjának, közelinek érezze? Semmiképpen sem. A hasonlóság bármennyire is felismerhető a színpadi történet és mindennapjaink között, esztétikai minőség nélkül teljes értékű művészi élménnyé nem válhat. Az Újidéki Színház előadása, melyet Nebojsa Bradić (Kruševac) rendezett éppen a szükséges színházi minőség tekintetében szűkös.

A félreértés sztorija valóban romantikus végzetdrámát idéz, hamisítatlan múlt századi rémtörténet, de nemcsak az.

Nem feledkezhetünk meg róla, hogy a történet Camus *Közöny* című regényében is olvasható.

„Egy ember egy cseh faluból egyszer elment világgá, hogy szerencsét próbáljon. Huszonöt év múlva visszajött, vagyonosan, asszonnyal, gyerekekkel. Anyjának és húgának fogadója volt a szülőfalujában. Meg akarta lepni őket, ezért az asszonyt s a gyermeket egy másik fogadóba vitte, s egyedül ment anyjához, aki nem ismert rá, mikor benyitott hozzá. Tréfából még szobát is kért. Mutatta, mennyi pénze van. Éjszaka anyja meg húga kalapáccsal agyonütötte, kirabolta, s a holttestét a folyóba vetette. Másnap reggel a feleség, mielőtt bármit megtudott volna, feltárta a valóságot. Az anya felkötötte magát. A lány kútba ugrott.”

A színpadi változat bár néhány részletében eltér a regénybelitől (a férfit nem kalapáccsal verik agyon, hanem teával altatják el s utána a folyóba dobják, a gyilkos anyát és testvérét nem a feleség informálja, hanem az útlevelelől tudják meg, kit öltek meg, mire a feleség megérkezik, az anya már öngyilkosságot követ el, a gyilkosok is a folyóba vetik magukat stb.) abban azonban teljes mértékben megegyezik vele, hogy a rémségeken túl itt másról is szó van. Mersault, a *Közöny* főszereplője, a fenti idézetet, amit egy újsághír alapján mesél el, következőképpen kommentálja: „Ezt az egész históriát több ezerszer elolvastam. Egyfelől valószínűtlen volt. Másfelől egészen természetes. De mindenképpen úgy éreztem, az utas megérdemelte a sorsát, mert sohasem kell játszani.”